

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer hatása a nyilvános könyvtárakra

A falvak, kistelepülések könyvtári ellátása mindig is a megoldandó feladatok között szerepelt. A cél mindenkor az volt, hogy a kistelepüléseken élők információhoz való jutásának az esélyei és a számukra nyújtható könyvtári szolgáltatások megközelítsék a nagyvárosokban élőkét. Ennek a célnak a megvalósítására hozták létre a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszert (KSZR).

A kistelepülések könyvtári helyzete

Egy 2003-ban létrehozott munkacsoport a kistelepülések könyvtári helyzetét vizsgálva arra az eredményre jutott, hogy az akkori könyvtárak szolgáltató helyeinek száma kielégítő volt, azonban alapterületük kicsi, így a könyvtárak zsúfoltak. A községi–kistelepülési könyvtárak állománya elavult, mivel alig tudtak új dokumentumot beszerezni. Ebből is adódott, hogy a 2003-as évre vonatkozó forgalmi mutatók szerények. A kedvezőtlen működési feltételek (rossz állapotú, könyvtári célra alkalmatlan épületek, helyiségek, minimális gépesítettség stb.) mellett még nagyobb gond volt a személyi ellátatlanság, mind a ráfordított munkaidő, mind a szakképzettség tekintetében. Összességében nem meglepő tehát, hogy a lakosság mindössze 12,8 százaléka volt tagja a községi könyvtáraknak, ami messze elmaradt az országos 22 százalékos átlagtól.

„Mivel az országnak közel egyharmada kistelepüléseken él (35%), megállapíthatjuk, hogy egyre nő a különbség a jól ellátott és az ellátatlan területek között” (Skaliczki, 2006). Ezt megakadályozandó 2006-ban kialakították a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszert, mint az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) kiegészítését.

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerről röviden

A KSZR célja, hogy *„a községekben élők közvetve vagy közvetlenül hozzáférjenek olyan hatékony és minőségi könyvtári ellátáshoz, amely alapvetően a felhasználók igényeit elégíti ki”* (Ramháb, 2006).

A rendszer lényege abban áll, hogy az önkormányzatok vagy önkormányzati társulások különböző szolgáltatásokat rendelnek meg olyan megyei könyvtáraktól, amelyek adott formában gondoskodnak a lakosság könyvtári ellátásáról, valamint olyan városi könyvtáraktól, amelyek a megyei könyvtár koordináló tevékenysége mellett alkalmasak térségi feladatok ellátására. A rendszer másik oldalán pedig a szolgáltatást fogadók állnak, ezek lehetnek a kistelepülés könyvtárai, könyvtári szolgáltató helyei, szolgáltatást más formában fogadók (pl. teletékák, teleházak stb.) vagy mozgókönyvtári állomáshelyek.

Akár szolgáltatást fogadókról akár közvetítőkről van szó, a rendszer négyféle ellátási formát támogat aszerint, hogy az adott településen mennyien élnek. 1. A 3000–5000 fős településeken az *önálló könyvtár fenntartása* esetében a KSZR elsősorban kiegészítő, megrendelhető szolgáltatásokat nyújt (könyvtárközi kölcsönzés, rendezvények, továbbképzések stb.). 2. 1000–3000 fős településen, ahol nem tart fenn könyvtárat az önkormányzat, ott szolgáltatási szerződés megkötésével tesz eleget könyvtárellátási kötelezettségének. Ebben az esetben az önkormányzat *szolgáltató helyet* biztosít, és a könyvtárost vagy az önkormányzat alkalmazza vagy a KSZR-től megrendeli. A szolgáltató könyvtár (a megyei vagy nagyobb városi) – szerződés szerint – minden megrendelt könyvtári szolgáltatást biztosít. 3. A könyvtári szolgáltató helyek esetében a könyvtári szolgáltatást fogadók között *egyéb szervezetek* is lehetnek, pl. *teletékák, teleházak* is fogadhatják és közvetíthetik a könyvtári szolgáltatást. 4. Az 1000 fő alatti, aprófalvas településeken *könyvtárbuszos* ellátás valósítható meg a kistérségek együttműködésével. Egy-egy busz összesen kb. 50 000 lakost láthat el úgy, hogy minimálisan kétheti gyakorisággal jut el ugyanoda.

A szolgáltatási rendszer megrendelése szerződés alapján történik, és minden korosztályra kiterjed. A lakosság a szolgáltatásokat a szolgáltató és a szolgáltatást fogadó által megkötött szerződés alapján veheti igénybe. A rendszerben az igénybe vehető szolgáltatásokat alap- és egyéb szolgáltatás körébe csoportosították. Az alapszolgáltatás körébe tartozik a könyv-, folyóirat- és egyéb dokumentumellátás, a dokumentumszolgáltatás és az információszolgáltatás, azaz az országos közhasznú információszolgáltató rendszer biztosítása. Az „egyéb” kategóriába pedig olyan szolgáltatások tartoznak, mint a közösségi szolgáltatások (rendezvények, programok stb.), szakmai továbbképzések, használó képzések, felnőttoktatás, speciális szolgáltatások (a fogyatékkal élők számára, a nemzeti kisebbségek ellátása stb.), praktikus szolgáltatások (kötészeti, technikai stb.).

A könyvtári ellátás finanszírozása

A települések könyvtári ellátásának finanszírozása több forrásból történhet, ilyen forrás lehet például a megyei közművelődési és közgyűjteményi feladatok ellátásának normatívája, azután az érdekeltségnövelő támogatás (könyvtár, közművelődés, múzeum), vagy a mozgókönyvtári feladatok ellátásának normatívája stb. Talán ez utóbbi a legfontosabb, mivel a mozgókönyvtári feladatok ellátásának normatívája kimondottan könyvtári célra használható fel. A támogatás a többcélú kistérségi társulások keretein belül nyújtható be a mozgókönyvtári feladatok működési kiadásaira, illetve fejlesztésére.

A KSZR-rel ellentétben itt mozgókönyvtári feladatellátáson azok az ellátási formák értendők, amelyeket a szolgáltató könyvtár biztosít szerződés alapján az azt megrendelő önkormányzat, illetve könyvtári szolgáltató helye számára. Ez azt jelenti, hogy a dokumentumellátástól a kiadványok feldolgozásáig, feltárásáig, a dokumentumforgatáson át a képzés, továbbképzés működtetéséig, a közös katalógus, információs rendszer, közhasznú információs szolgáltatások rendszere mellett a helyismereti, helytörténeti dokumentumok központi nyilvántartásáig minden ide érhető. A mozgókönyvtári feladatoknak csak egyik ellátási formája a könyvtárbusz, vagyis amikor a szolgáltatáshelyezés eszköze egy erre a célra felszerelt és felkészített gépjármű (Fehér: <http://www.kulturalisjog.hu/publikaciok/kiterell.htm>).

Ez a normatív támogatási forma az 5/2005. évi kormányrendeletnek köszönhetően indult el. A rendelet alapján a többcélú kistérségi társulásoknak normatív támogatás jár, amelyet többek között a mozgókönyvtári szolgáltatásokra vehetnek igénybe. A norma összege szolgáltató helyenként van meghatározva, amely évről évre változhat.

A normatív támogatás igénybevételénél fontos kritérium, hogy a többcélú kistérségi társulás legalább négy, nyilvános könyvtárral nem rendelkező, azaz nyilvános könyvtári jegyzékben nem szereplő könyvtári szolgáltató helyet üzemeltető önkormányzata rendelkezzen ellátási szerződéssel. A támogatás az ellátott települések után igényelhető, tehát összege az ellátott (nyilvános könyvtárral nem rendelkező) települések számával kerül beszorzásra. Ez alól kivételt jelent a könyvtárbuszos szolgáltatás ellátásának a megrendelése. Ugyanis, ha az ellátott települések között már van négy olyan település, ami nem rendelkezik nyilvános könyvtárral, akkor a többi könyvtárbuszos ellátásban részesülő település után abban az esetben is jár a normatív támogatás, ha nyilvános könyvtárat tartanak fenn (Fehér: <http://www.kulturalisjog.hu/publikaciok/kiterell.htm>).

Ez az egész azt a célt szolgálja, hogy az önálló könyvtárak szerepét jól ellátott szolgáltató helyek vegyék át, hiszen a gazdasági helyzet egyre nehezebb, az önkormányzatoknak csökkenő finanszírozással kell számolniuk, ami mellett egy önálló könyvtár fenntartása igen költséges feladat. Szolgáltató helyek esetében viszont már nemcsak az önkormányzat költségvetéséből tudják előteremteni a könyvtár fennmaradásához szükséges anyagi forrásokat, hanem igénybe tudják venni a kistérségi normatívát is.

Az egyes kistérségeknek ítélt normatív támogatás összegét az éves költségvetés 8. számú melléklete segítségével lehet évente nyomon követni. Amíg 2005-ben csak 23 kistérség kapott támogatást mozgókönyvtári és egyes közművelődési feladatok ellátására, addig a következő években növekedett azoknak a többcélú kistérségi társulásoknak a száma, amelyek igénybe vehették a normatív támogatást. Ennek köszönhetően egyre több pénz jutott be a könyvtári rendszerbe.

Normatív támogatás mértéke 2005–2009 között

2005	2006	2007	2008	2009
210 966 600 Ft	714 870 600 Ft	1 562 600 000 Ft	1 943 500 000 Ft	2 101 344 000 Ft

Ezzel párhuzamosan az is megfigyelhető, hogy minél több kistérség szeretne részesülni ilyen támogatásban, annál kisebb összegben határozzák meg a normatíva mértékét:

Normatíva mértéke 2005–2010 között

2005	2006	2007	2008	2009	2010
1 096 000 Ft	1 228 300 Ft	1 300 000 Ft	1 300 000 Ft	1 180 000 Ft	1 000 000 Ft

A 2005 és 2009 közötti időszakban nemcsak a támogatás mértékében volt változás, hanem a kistérségek számában is. Ennek az időszaknak az első évében 108 kistérségi társulás működött, 2009-ben ez a szám 173-ra növekedett. Ezért célszerű azt is megnézni, hogy a különböző években a kistérségeknek hány százaléka kapta meg a normatívát.

Normatív támogatásban részesülő kistérségek százalékos aránya 2005–2009 között

2005	2006	2007	2008	2009
21,20%	27,90%	47,82%	56,06%	64,73%

A statisztika alapján tisztán látható, hogy a 2005–2009 közötti időintervallumban nemcsak a kistérségek számának növekedése jellemző, hanem azok százalékos arányának emelkedése is. Míg 2005-ben a kistérségeknek 21,2 százaléka kapta meg a támogatást, addig ez az arány 2009-re jelentősen megugrott: 64,7 százalékra.

Ha a 2005 és 2009 közötti időszakban a támogatások térbeli eloszlását is megnézzük, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy Fejér megye kivételével valamilyen mértékben minden megye részesült támogatásban. Pest, Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kistérségeinek többsége például nem kapott normatív támogatást, viszont az 1000 fő alatti lakónépességű települések többsége részesült ebben a juttatásban, ami igen pozitív lehet, hiszen az ilyen apró települések önerőből nem biztos, hogy fenn tudnának tartani egy könyvtárat.

Míndezekből arra lehet következtetni, hogy egyre több település veszi igénybe a ráeső normatívát annak érdekében, hogy az ott élő emberek számára elérhetőek legyen a könyvtári szolgáltatások. Azonban fontos azt is megnézni, hogy ezek a támogatások, hogyan hasznosulnak a könyvtári rendszerben. Hatására megfigyelhető-e valamilyen változás?

A vizsgálat

A vizsgálati szempontok kialakításánál egyrészt figyelembe vettem a *Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistérségeken élők számára*

című tanulmányban megtalálható vizsgálati szempontokat; másrészt pedig a Fehér Miklós által írt *A többcélú kistérségi társulások mozgókönyvtári feladatellátásának normatív támogatására biztosított forrás hasznosulásának vizsgálata a statisztika lehetőségeivel* című tanulmányban olvasható szempontokat. A vizsgálat kezdő éve a 2004-es év, mégpedig azért, mert ekkor még nem létezett sem a KSZR, sem a normatív támogatásról szóló kormányrendelet, ezért ez az év biztosítja az összehasonlítási alapot. Továbbá a vizsgálatokat a nyilvános könyvtárak körében végeztem, mivel a KSZR célját (különböző könyvtári szolgáltatások bárki számára elérhetőek legyenek) elsősorban a nyilvános könyvtárak képesek megvalósítani.

1. *Nyilvános könyvtárak jegyzékében szereplő könyvtárak és az ellátott települések száma 2004–2010 között*

2004-ben 2135 könyvtár volt megtalálható a jegyzékben. A listában lévő könyvtárak számának csökkenése igazán a 2006-os évben kezdődött meg, amikor is több mint 100 könyvtár került ki a lajstromából. A későbbi években a csökkenés mértéke gyorsult (2007-ben 428-cal, 2008-ban 236-tal csökkent), annyira, hogy 2010-ben már csak 1185 nyilvános könyvtárat tartott számon a jegyzék. A nyilvános könyvtárak jegyzékében szereplő könyvtárak számának csökkenése egyebek között a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer és a normatív támogatás bevezetésének is köszönhető, hiszen a mozgókönyvtári feladatok ellátására adható normatívák okán ahhoz, hogy a település szolgáltatóhelyet tartson fenn, nem kell a nyilvános könyvtári jegyzékben szerepelnie a település könyvtárának.

Az ellátott településekre vonatkozó adatok csak 2006-tól állnak rendelkezésre. Az első évben mintegy 1175 KSZR által ellátott település volt. Ezeknek a településeknek a száma 2007-re ugrásszerűen megnőtt (1727), és 2009-ben pedig már 1992 olyan települést számoltak össze, amely a KSZR szolgáltatásait vette igénybe. A nyilvános könyvtárak jegyzékében szereplő könyvtárak számának csökkenése és a KSZR által ellátott települések számának növekedése arra enged következtetni, hogy egyre inkább terjed az a nézet, miszerint nem az önálló könyvtár fenntartása a lényeg, hanem az, hogy a felhasználók a megfelelő és magas színvonalú szolgáltatásokban részesüljenek.

2. *Működő, nyilvános könyvtárak szolgáltató helyeinek száma 2004–2009 között*

2004-ben a nyilvános szolgáltató helyek 93,4 százaléka (3907) működött, ez az arány a következő évre egy százalékkal nőtt. Némi csökkenés után 2008-ban 96 százalék fölé emelkedett a működő nyilvános szolgáltatóhelyek száma, sőt 2009-ben már 98 százalékos lett ez a hányad. Azaz a finanszírozási gondokkal küszködő önálló könyvtárak nagy része a megszűnés és szüneteltetés helyett ellátott szolgáltató helyekké tudtak alakulni, aminek köszönhetően egy-egy település nem maradt könyvtári ellátás nélkül.

3. *Heti nyitvatartási órák száma 2004–2009 között*

Az összehasonlítás alapját ismét a 2004-es adat szolgálja, amikor is a heti nyitvatartási óráknak és a működő, nyilvános szolgáltató helyek számának

aránya 11,9 óra volt. Ez az arány 2006-ig folyamatosan emelkedett, és ekkor elérte a 13,8-at. Majd olyan mértékű csökkenés történt az egy szolgáltató helyre jutó átlagos nyitvatartási órák számában, hogy 2008-ban átlagosan már csak heti tíz órát tartottak nyitva a könyvtárak. A következő évben viszont a szolgáltató helyek heti nyitvatartási óráinak számában ugrásszerű növekedés figyelhető meg, ugyanis a felhasználók átlagosan heti 15 órában vették igénybe a könyvtári szolgáltatásokat.

4. *Könyvtáros munkakörben dolgozók 2004–2009 között*

Ebben a vizsgálati pontban a könyvtárosi képzés nélkül dolgozók arányának változását lehet nyomon követni. 2004-ben a könyvtáros munkakörben dolgozóknak mintegy 34,7 százaléka nem rendelkezett semmilyen könyvtárosi képzettséggel, ehhez képest 2009-re 13 százalékkal csökkent ez az arány. A számbeli adatokat nézve pedig megállapítható, hogy a könyvtárosi képzettség nélkül dolgozók száma kb. egyharmaddal csökken 2004-hez képest, a szakképzéssel dolgozók száma pedig több mint 1000 fővel meghaladja a kezdeti értéket, annak ellenére, hogy 2006–2007-es években visszaesés mutatkozott.

5. *Éves gyarapodás darabszáma 2004–2009 között*

2004-hez képest 2005-ben mintegy 11,5 százalékkal csökkent a leltárba vett állomány. Ezt követően viszont az éves gyarapodás tekintetében növekedés figyelhető meg, amivel párhuzamosan a gyarapításra fordított összeg kismértékű emelkedése is bekövetkezett. 2009-ben viszont ismét 11 százalékkal kevesebb dokumentum került be könyvtárak állományába, mint 2004-ben, annak ellenére, hogy 22 százalékkal nőtt az állománygyarapításra fordított összeg. Ebből arra lehet következtetni, hogy a dokumentumok árának növekedése igencsak hozzájárult a gyarapodás mértékének csökkentéséhez.

6. *Használók számára fenntartott számítógépek és internet-hozzáférések száma 2004–2009 között*

Ebben a kategóriában egyértelműen pozitív változások történtek az elmúlt öt év során. A nyilvános könyvtárak látogatói által használt számítógépek száma évről évre növekedett, és 2009-ben 13 053 olyan számítógép volt, ami a könyvtárhasználók rendelkezésére állt. Ezzel egy ütemben az internetes hozzáférések száma is emelkedett, ami 2009-re elérte 12 069-es számot. Ez annak köszönhető, hogy egyre több fenntartó ismeri fel: számítógép és internet nélkül a könyvtár elszigeteltté válik, és nem tud olyan szolgáltatásokat nyújtani a felhasználók számára, ami elvárható lenne.

7. *Érvényes regisztrációval rendelkező használók száma 2004–2009 között*

Ez az adat elég hullámzó tendenciát mutat, ugyanis 2004-ben a regisztrált felhasználók száma elérte az 1 926 394-et. 2006-ban már több mint száz-ezer használóval több regisztrált, azonban ezt követően csökkent a regisztráltak száma. Ennek ellenére 2009-ben még így is 5,5 százalékkal több regisztrált használóról szolgáltattak adatot a könyvtárak, mint 2004-ben.

8. Személyes könyvtárhasználatok száma 2004–2009 között

2006-ig körülbelül tizenkét százalékkal nőtt azoknak a száma, akik személyesen használták a nyilvános könyvtárak szolgáltatásait; a következő években viszont egyre kevesebben voltak azok, akik személyesen látogattak el a könyvtárakba. 2009-re a személyes könyvtárhasználók száma fél százalékkal maradt alul a 2004-es adathoz képest. Ellátott és önálló könyvtárak szerinti bontásban csak 2006-tól tudjuk nyomon követni a használatnak ezt a típusát. Ettől az évtől kezdve az önálló könyvtárakban előforduló személyes könyvtárhasználat nagyobb mértékben csökkent, mint hogy azt az ellátott könyvtárak növekedő könyvtárhasználatára ellensúlyozni tudta volna, így a könyvtárhasználatnak ezen a területén összességében csökkenő tendencia figyelhető meg.

9. Kölcsönzött dokumentumok száma 2004–2009 között

A kölcsönzött dokumentumok számában is csökkenés figyelhető meg a 2004–2009 közötti időszakban. 2009-ben a kölcsönzött dokumentumok száma 13 százalékkal esett vissza a bázisévhez képest. Itt is csak 2006-tól van adatunk az ellátott és önálló könyvtárak által kölcsönzött dokumentumok mennyiségéről. Ugyanaz figyelhető meg, mint az előző pontban: az önálló könyvtárakban kölcsönzött dokumentumok mennyisége nagyobb mértékben csökkent, mint hogy azt az ellátott könyvtárak növekedő dokumentumkölcsönzéseinek száma ellensúlyozni tudta volna.

10. Helyben használt dokumentumok száma 2004–2009 között

Ezen a területen is folyamatos visszaesés figyelhető meg. 2004-ben 26 181 666 helyben használatot regisztráltak a nyilvános könyvtárak. Ez a mennyiség a következő három évben folyamatosan csökkent, 2007-re a csökkenés mértéke 2004-hez viszonyítva elérte a 8,9 százalékot. Utána viszont olyan mértékben növekedett az ilyen típusú könyvtárhasználat, hogy 2009-ben már 1,2 százalékkal meg is haladta a hat évvel korábbi mértéket.

Összegzés

A fenti mutatók alapján megállapítható, hogy a KSZR és a normatív támogatás bevezetése jelentős változást hozott a könyvtárak életében. Sok könyvtár kikerült a nyilvános könyvtári jegyzékből, ezzel párhuzamosan egyre több település igényelte a KSZR ellátását. Bár 2004-hez képest javultak a működési feltételek (pl. gépesítés) és a személyi ellátottság (mind ráfordított munkaidőben, mind szakképzettségben), 2009-ben még így is a lakosságnak csak 12 százaléka volt tagja a községi könyvtáraknak és az ellátott szolgáltató helyeknek. Összességében azonban elmondható, hogy az ellátott szolgáltató helyeken növekedtek a használói mutatók, míg az önálló könyvtáraknál ezek jelentősen visszaestek. Mindez arra enged következtetni, hogy a KSZR által megújult könyvtárak szolgáltatásait szívesebben veszik igénybe a felhasználók, mint a már állományában elavulófélben lévő önálló községi könyvtárakét. A szolgáltató rendszer révén a felhasználók számára magasabb színvonalú szolgáltatások nyújthatóak, ami ahhoz vezethet, hogy a kistélepü-

léseken élők is igénybe tudnak venni olyan szolgáltatásokat, mint amelyeket a nagyobb városi vagy a megyei könyvtárakban nyújtanak.

IRODALOM

- Amberg Eszter: A nyilvános könyvtárak jegyzékének, valamint a költségvetési szervek jogállásának és gazdálkodásának 2008. évi változásairól. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2009. 5. sz. 8–13. p.
- Fehér Miklós: Kistérségi ellátás: új fogalmak, új lehetőségek és (azonnali) tennivalók a kistérségi ellátás területén. <http://www.kulturalisjog.hu/publikaciok/kiterell.htm> [2011.01.19]
- Fehér Miklós: XXI. századi könyvtári ellátás. <http://www.slideshare.net/szszprr/fehr-mikls-kszr-prezencija-20100330> [2011.01.19]; Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2010. 6. sz. 3–16. p.
- Könyvtári Intézet: A magyarországi könyvtárak statisztikai adatai. http://www.ki.oszk.hu/107/e107_plugins/content/content.php?cat.137 [2011.01.19]
- Könyvtári Intézet: Könyvtári statisztika (évkönyv). http://www.ki.oszk.hu/107/e107_plugins/content/content.php?cat.138 [2011.01.19]
- Könyvtári Intézet: Nyilvános Könyvtárak Jegyzéke (aktuális állapot). <http://www.ki.oszk.hu/107/download.php?view.177> [2011.01.19]
- Magyarország. Belügyminisztérium: Önkormányzatok gazdálkodása. <http://www.bm.hu/webportal.nsf/html/onkgazd.html> [2011.01.19]
- Magyarország. Nemzeti Erőforrás Minisztérium: Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer – KSZR. <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/konyvtarszakmai/konyvtarellatasi> [2011.01.19]
- Nagy Tünde: A mozgókönyvtári ellátás hazai és külföldi gyakorlata. [Szakdolgozat] Debrecen, Debreceni Egyetem, 2009. 65 p.
- Ramháb Mária: A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer. In: Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR). Tájékoztató a kistételepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona, Budapest. Könyvtári Intézet, 2006. 38–47. p.
- Schmidtné Bakó Tünde: A mozgókönyvtári ellátás eredményei Somogy megyében. = Könyvtári levelező/lap, 2009. 7. sz. 10–13. p.
- Skaliczki Judit: Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistételepülésen élők számára: „A könyvtár a jövő” program keretében. In: Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR). Tájékoztató a kistételepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona, Budapest. Könyvtári Intézet, 2006. 6–19. p.